

Interview met Miek Goossens,
ere-directeur Agentschap Onroerend Erfgoed West-Vlaanderen

“Monumentenzorg heeft nood aan een sterk middenveld”

Eric Van Hove, publicatiemedewerker ⁽¹⁾

Meer dan veertig jaar lang was ze in de weer voor het onroerend erfgoed in West-Vlaanderen en sinds 1 januari 2017 is ze met pensioen: Miek Goossens. Jarenlang vervulde ze de rol van directeur van het Vlaams Agentschap Onroerend Erfgoed West-Vlaanderen en van voorzitter van ICOMOS Vlaanderen. “We zijn vanuit de Monumentenzorg vaak te betuttelend en te belerend geweest, maar ik geloof nog even vast en zeker in de toekomst van het erfgoed als toen ik er meer dan veertig jaar geleden aan begon. Want het gaat hier niet over oud of nieuw, het gaat over kwaliteit. En kwaliteit willen brengen, dat is een instelling, een attitude.”

Miek Goossens ontvangt ons in haar prachtige herenhuis in de Oude Houtlei, hartje Gent. Op haar manier begint ze aan een heuse ‘tour d’horizon’ van de sector.

Portret van Miek Goossens (eigen foto)

Miek Goossens: “Hoe het allemaal begon? Nee, ik ben géén West-Vlaamse, ik kom van Waasmunster, het Waasland, ben kunsthistorica van opleiding en heb hier in Gent gestudeerd.

Het is via de **Rijksdienst voor Monumenten en Landschappen** dat ik op een bepaald ogenblik naar de provincie West-Vlaanderen geroepen werd. Daarvoor moeten we eigenlijk terug naar **1975, het Europees Jaar van het Monument**. We hadden toen in Vlaanderen met **Rika De Backer**, de eerste Vlaamse minister voor Nederlandstalige Cultuur. Ze was ook bevoegd voor monumentenzorg en zij startte met de **inventarisatie van het onroerend erfgoed** in Vlaanderen. We zijn toen begonnen met een twaalfstal jonge (kunst)historici, het overgrote deel vrouwen. De globale inventarisatie over heel Vlaanderen heeft echter 35 jaar gelopen, de West-Vlaamse inventaris was het laatst klaar. Maar in 1975 hadden wij er nog geen benul van hoe lang die opdracht wel zou duren, wij vlogen erin.

Prettig naïef

“Zo ben ik inderdaad in West-Vlaanderen terechtgekomen en ik ben er ook gebleven. Dat klikte wel. Om te beginnen vond en vind ik het een heel mooie provincie, met toch nog stukken ongerept platteland en mooie dorpen.

In die aanvangsfase werden we wel heel argwanend bekeken: ik was jong én vrouw, dat was allemaal niet zo vanzelfsprekend. Je komt daar eventjes aan die brave West-Vlaamse burgervaders zeggen hoe het in hun gemeente eigenlijk moet (lacht). Natuurlijk pikten die dat niet, dat leverde gegarandeerd conflicten op. Soms heel agressief. En niet alleen op het platteland, hoor, ook in de steden. Die burgemeesters voelden zich dikwijls nog God de Vader, zij waren vaak ook nog parlementariër en ze lieten zich natuurlijk niet de les spellen. Wij waren in die tijd wel prettig naïef, hoor.”

Pijnlijke dossiers...

Welke bevoegdheden had uw dienst in die periode?

Miek Goossens: “Er was toch al een zeker wettelijk kader. In 1976 is het decreet op de monumenten, stads- en dorpsgezichten gestemd. Van toen af was het niet alleen mogelijk een individueel monument te beschermen, maar ook aaneengesloten gehelen. Daar kwam financieel toch wel een en ander bij kijken en dat bezorgde ons toch een zekere stok achter de deur, vooral bij dreigende slopingen.

⁽¹⁾ Auteur Eric Van Hove is master in de sociologie en was twintig jaar lang vanuit Brugge actief als journalist voor onder meer Het Nieuwsblad en De Standaard. Toen Brugge in 2002 Europese Culturele Hoofdstad werd maakte hij de overstap naar het Brugs stadsbestuur, waar hij eerst kabinetschef van de burgemeester was en nadien meer dan tien jaar coördinator van het Stedenfonds. Sinds 1 januari 2017 is Eric Van Hove met pensioen en versterkt hij de redactie van West-Vlaanderen Werkt.

Een pijnlijk dossier uit de jaren '80 dat ik me nog goed herinner situeerde zich in de kustgemeente **Nieuwpoort**, waar twee monumenten bedreigd werden: de **White Residence** en **Le Petit Casino**. Het eerste is een monumentaal en nu beschermd hotel uit 1924, een prachtig art-decogebouw, een begrip in Nieuwpoort en tegelijk ook één van de meest opmerkelijke gebouwen aan de zeedijk. **Le petit Casino** was een imposant hoekgebouw in fantasievolle art-decostijl. White Residence heb ik nog kunnen redden, het tweede is uiteindelijk gesloopt.

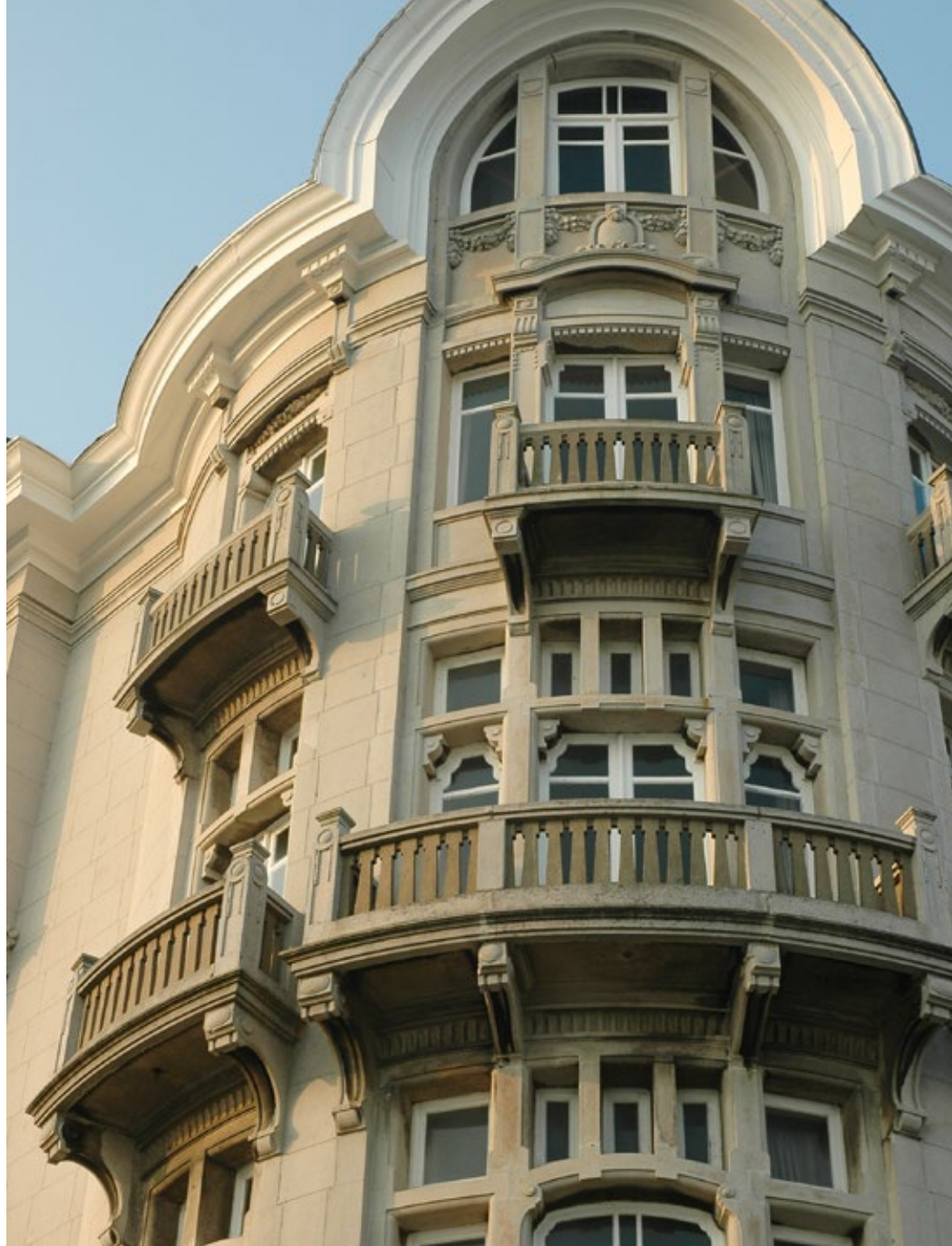
De kust was en blijft een uitermate moeilijke zaak voor de monumentenzorg, net omdat er zoveel geld mee gemoeid is. Projectontwikkelaars en eigenaars hebben er meestal wel een lange arm: grote financiële belangen, grote druk, onvermijdelijk is dat."

Publieke aversie

Is in het algemeen het draagvlak voor de monumentenzorg na al die jaren verhoogd?

Miek Goossens: "Nee, absoluut niét, dat is mijn heilige overtuiging. Ik zag het in stijgende lijn gaan van 1975 tot rond 2000, toen we met minister **Johan Sauwens** onze beste minister ooit kregen. Maar nadien heb ik het toch zien evolueren, en eerlijk gezegd: in dalende lijn. Ik zie daar verschillende redenen voor. Om te beginnen is er bij de bevolking nu een grote argwaan tegen alles wat instellingen is. Mensen zijn tegen de politiek, tegen de politici, tegen de administratie: 't zijn allemaal luiertiken of integendeel moeiallen, ze zijn overbetuttelend, waar moeien ze zich mee?"

Ten tweede, en dat is ook een algemeen fenomeen dat verder reikt dan de monumentenzorg alleen: de bevolking is steeds mondiger geworden. De mensen weten nu heel goed wat hun rechten zijn en die bemoeienissen van de overheid laten ze niet zo gemakkelijk meer over hun kant gaan. Ze nemen een advocaat onder de arm, beginnen te

White Residence in Nieuwpoort: Het team van Monumenten en Landschappen in West-Vlaanderen kon in de jaren '80 van de vorige eeuw, het art-decogebouw op de zeedijk van Nieuwpoort redden van de sloop. (foto stadsbestuur Nieuwpoort)

procederen enz. En ten derde: je mag een en ander ook niet los zien van een meer globale evolutie in de maatschappij: we keren ons af van het verleden. Kijk maar naar het verdwijnen van antiek en brocante: antieke kasten kun je aan de straatstenen niet meer kwijt. En anderzijds moet je maar eens gaan kijken wat de hedendaagse architectuur en wooninrichting als toon meegeven: dat is allemaal strakke eenvoud, weinig kleur, lege interieurs. Minimalisme. Less is more. Al die rommel moet weg. De architectuur heeft geen ornamenten meer, dat zijn grote

kubussen, grote vlakken, eenvoudige doorbrekingen. Een monument heeft wezenlijk andere kenmerken, maar monumentenzorg is blijkbaar niet meer sexy. Daar komt het op neer."

Toch trekt de Open Monumentendag ieder jaar weer een pak volk?

"Ja, jaarlijks 400.000 à 500.000 bezoekers. Maar wat is dat? Huizen kijken, dat is totaal vrijblijvend, een stuk voyeurisme, dat veronderstelt toch weinig engagement. Ik zie ook niet veel actiegroepen meer die nog opkomen voor monumentenzorg. In 1975 kon je

daar bij wijze van spreken de straten mee plaveien, dat waren trouwens ook onze belangrijkste steunpilaren en partners. Er werd op straat gekomen als er een monument zou afgebroken worden. Nu ligt niemand daar nog wakker van, hoor. Absoluut niemand. Of laat ik het zo zeggen: de band van ons werk met de publieke opinie is doorbroken.”

Hoe kan het draagvlak voor monumentenzorg weer toenemen?

“Het is en blijft een sector die veel mensen tewerkstelt, een niet onbelangrijke economische factor, met miljoeneninvesteringen en werkplaatsen die moeilijk kunnen gedelokaliseerd worden. Om ons draagvlak te vergroten, moeten we vooreerst de hand in eigen boezem durven te steken. Ik denk dat de Vlaamse administratie de fout begaat van niet voldoende te werken aan een **middenveld**. Als je dat bijvoorbeeld eens vergelijkt met wat een Natuurpunt betekent voor Natuur en Bos: die kunnen nog druk uitoefenen op de politici, om eenzelfde doel te bereiken. De sector Onroerend Erfgoed heeft dat niet. Dat zou nochtans een belangrijke machtsfactor kunnen zijn.”

Is Monumentenzorg zélf ook te betuttelend geweest?

“Toen wij begonnen, hadden wij niks. Improvisatie, veel enthousiasme, veel creativiteit. We verwezen toen graag naar het **Charter van Venetië**, dat was zowat onze bijbel. Daarin werd heel veel nadruk gelegd op eigentijdse inbreng. Aan de monumenten zélf - die moesten kunnen blijven evolueren - en ook aan de context: als daar iets nieuws moest komen, dan moest het ook een uitdrukking zijn van nu. Dat was toen ons credo, en dat schiep ruimte. Maar gaandeweg is de sector gaan professionaliseren, dat was een goeie zaak, want het was nodig. Daaruit vloeide een toename voort van historische studies en voorstudies, maar het vervolg was dat die wetenschappelijke gegevens zijn gaan domineren op wat nog moest volgen. Die professionalisering

en verwetenschappelijking van de sector hebben geleid tot een afname van de **creativiteit**. Men is dan in veel gevallen ongenueanceerd en doctrinair een historiserende aanpak gaan opdringen en opleggen. En tegelijk met dat proces van verwetenschappelijking kregen we een proces van democratisering van het begrip ‘monument’. Dat werd alsmat uitbreid, ook zeer eenvoudige dingen kregen nu dat epitheton. Maar tegelijk werd de restauratiemethode niet meer genuanceerd toegepast, en dat is misschien wel onze grootste fout geweest: we zijn te eenzijdig blijven steken in een **historiserende benadering**. En dat is wat veel burgers niet meer pikken, die hebben een andere opvatting over wat een gebouw mag en kan worden. Maar die stap naar dat verder evolueren, die zet men in de monumentenzorg niet meer: op basis van het verrichte vooronderzoek, geeft men soms te stringente richtlijnen, men restaureert in 90% van de gevallen naar de oorspronkelijke toestand, terwijl dat niet altijd nodig of zelfs maar aangewezen is.

Ik herhaal: die professionalisering was nodig, maar dat heeft die andere beweging doorkruist, de beweging van de democratisering van het begrip ‘monument’. Als je het begrippensenaal uitbreidt, moet je normaal ook diversifiëren in je aanpak en dat is hier niét gebeurd. Of niet genoeg. En daar dragen we nu de gevolgen van.”

Aanpak soms te rigide Wat zijn de gevolgen van een soms te rigide opstelling?

“Een historiserende en rigide aanpak kost ook heel veel geld. Ik geef een voorbeeld: een kerkinterieur was polychroom (veelkleurig) van concept, maar is ooit overschilderd. Waarom moet dat nu per se weer polychroom worden, terwijl misschien een simpele opfrisbeurt zou volstaan? Maar de historische studie wijst uit dat dit ooit polychroom was en als Onroerend Erfgoed daar dus geld aan besteedt, zal dit in bijna 100% van de gevallen zijn om die historische toestand

weer te herstellen. Dat is verdedigbaar, dat is dus zeker geen verkéerd standpunt, maar het is soms te belastend en te eenzijdig.”

Speelde de economische crisis in de periode 2009-2014 een rol in de besparingen op Monumentenzorg?

“Ik weet niet of de economische crisis zo doorslaggevend is geweest. Neem nu het budget voor monumentenzorg: we zaten al jaren op drie miljard Belgische franken, nu is dat 75 miljoen euro, dus dat blijft grosso modo een bedrag van dezelfde orde. Als we iets willen doen aan het financieel probleem, dan zullen we dringend op zoek moeten naar alternatieve financieringsbronnen. Want dat systeem van subsidies geven, heeft ook iets perverterend: je dient je dossier in en je moet dan maar wachten tot de subsidies komen, terwijl je ondertussen toch ook wel aan preventiewerk zou kunnen doen. Het huidige subsidiesysteem is geen systeem dat aanzet tot zelfredzaamheid. De verantwoordelijkheid wordt nu ook te eenzijdig op de overheid gelegd, als burgers ontlopen we zélf vaak onze verantwoordelijkheid. Je kunt bijvoorbeeld op aangeven van Monumentenwacht al heel veel doen. Ook de kerkfabrieken moeten dringend zelfredzaam worden, of toch voor een veel groter deel dan nu het geval is. Ja, de herbestemming van ons religieus erfgoed wordt in de komende jaren een cruciaal probleem.”

Hoe kijkt u aan tegen het nieuwe erfgoeddecreet van 2015?

“Dat geeft alvast een paar goeie aanzetten. Wat ik bijvoorbeeld héél goed vind is dat men meer verantwoordelijkheden bij de plaatselijke besturen wil leggen. Want ook die gecentraliseerde aanpak is niet meer van deze tijd. Vlaanderen is weliswaar maar een schort groot, maar die Vlaamse administratie is te log, je krijgt dat niet goed, je móet delegeren. Overigens, de gemeente is in het huidige bestel de vergunningverlener. Zij hebben de verantwoordelijkheid over

Gemeentehuis Lo-Reninge: Volgens Miek Goossens is de restauratie van dit gemeentehuis een geslaagd voorbeeld van een voorbeeldige restauratie in combinatie met hedendaagse architectuur. (foto gemeentebestuur Lo-Reninge)

de bouw- en de sloopvergunningen. En dat moet nu ook doorgetrokken worden naar het erfgoed.”

Zijn er nu al teveel monumenten erkend of beschermd?

“Nee, dat denk ik niét. Vergelijk het maar eens met Nederland, daar zijn ze al aan **50.000 Rijksmonumenten**, wij in Vlaanderen amper aan **11.200**. Ik herinner mij het streefdoel onder Edgard Goedleven: naar 20.000. We zitten daar veraf, hé. Dat zal nu wel om en bij de 12.000 blijven. Nogmaals, het maatschappelijk belang van erfgoed en monumentenzorg is heel groot, dat stel ik hier zeker niet in vraag. Erfgoed is het geheugen van een maatschappij, vergelijk het met een mens die geen geheugen meer heeft, die is of wordt ziek. Daar moeten we nog meer van overtuigd raken, dat samen ook uitdragen.”

Over welk aspect van uw werk in West-Vlaanderen bent u het meest fier?

“Oei, het is alsof ik voor één van mijn kinderen zou moeten kiezen. Als ik voor een foto toch iets moet kiezen, dan

ga ik voor de **Westhoek**. De dorpen daar met hun vernaculaire architectuur liggen mij nauw aan het hart. Dorpen als **Lampernisse, Beauvoorde, Izenberge**: prachtig, toch? Zo’n dorp als **Watou**, schitterend: een heel merkwaardige structuur en dan al die individuele elementen die uitblinken door hun eenvoud, maar toch een heel grote samenhang hebben. Waar nu wél een bedreiging op rust, door verkavelingen en uitbreidingen allerhande. Of door de tendens om alles in de hoogte te gaan bouwen. De dorpskern van **Ruiselede** was op een bepaald ogenblik bedreigd door een groot appartementsgebouw, gelukkig is dat daar nu beschermd. Want anders worden er één-twee-drie van die simpele stulpjes gekocht en in een mum van tijd krijg je op diezelfde plek schreeuwelijke appartementen. Eenheidsarchitectuur en enorme wachtgevels zijn moordend voor de eigenheid van de dorpen in kwestie.”

Plaats voor moderne architectuur

“Ik zie geen enkele tegenspraak tussen hedendaagse architectuur en merkwaardige gebouwen uit het

verleden, het gaat altijd over kwaliteit. Je bewaart iets omwille van zijn kwaliteiten en je hoopt er iets naast te zetten dat opnieuw kwaliteiten heeft. Op dat vlak zijn er beslist wel goeie dingen gebeurd in West-Vlaanderen, ook mede onder impuls van de Provincie, die elk jaar met een publicatie over **architectuur in West-Vlaanderen** de goeie richting aangaf. Wat er bijvoorbeeld in **Lo-Reninge** gebeurd is met het gemeentehuis, dat is echt wel het vermelden waard: een voorbeeldige restauratie in combinatie met resoluut hedendaagse architectuur. Dat is een prachtig voorbeeld van samengaan van oud en nieuw. Het gaat tenslotte over kwaliteit. En kwaliteit willen brengen, dat is een instelling, een attitude.”

Met dank aan Reinoud Van Acker voor zijn assistentie bij dit interview

Het volledige interview met Miek Goossens leest u op onze tabletditie en op www.westvlaanderenwerkt.be